Makkai-Kiss Nóra

Egzisztenciális korrupció és/vagy nevezetes névtelenség

Hamvas Béla gondolati visszfényében

Athénban, mint mondják, idegen férfi, előkelő, választékos és nyugodt modorával, halk és szerény beszédével, ízléses és tartózkodó öltözködésével, ahol csak megjelent, csodálatot keltett. Mondd, uram, kérdezték, mestered ki volt? Hol tanultad mindezt a kiválóságot? Az érdem nem az enyém, válaszolta az idegen. Sokáig éltem nyomorban és söpredékben, ahol többségében haramiák és orgyilkosok, zsebmetszők és útonállók között naphosszat káromkodni és trágárul átkozódni hallottam, olyan emberek között, akik szennyesen éltek, és szennyesek voltak annyira, hogy lehetetlen volt számomra nem az ellenkezőjét tenni és mondani mindannak, amit azok tettek és mondtak.

Minden korban kell hogy ellene szegüljünk a morális tisztátalanságnak, mindazoknak az élethazugságoknak, melyek folytonosan eltorlaszolják az emberben eredetéről élő időtlen kép emlékeit. Minden azon dől el, hogy létünk igazságához, az életet minőségben működtető értékekhez hűek tudunk, akarunk-e maradni, vagy az alkalmazkodás erőinek engedünk. Márai *Az élet értékéről* így ír:

Embermódra élsz, ha igazságosan élsz. Ha minden cselekedeted és szavad alján a szándék van: nem ártani az embereknek. (...) Egy életen át, következetesen, nem beleegyezni abba, ami az emberek hazugsága, nagyobb hősiesség, mint alkalmilag hangosan és mellveregetve tiltakozni ellene.

Az emberek nyomasztó többsége választja inkább a konvenciót, mint az Ember ideájának beteljesülése felé vezető utat. A konvenciók lélek nélküli mechanizmusok. Mint „utánzás", a társadalmi „rend" működtetését realizálják. Úgy hisszük, megmentettünk valamit, ami pedig már nem élet többé, csak annak biológiai automatizmusa. Egyet lehet tenni, ún. életrutint szerezni, de ugyanakkor kiüresedni általa. *Ma az emberek mindennek tudják az árát, de semminek sem tudják az értékét*, ahogy találóan fogalmaz Oscar Wilde. Az egyén már nem is tud létezni, csak a *'tömegvonzásban'*. Megteremtve ezzel saját függőségét, és kiszolgáltatva magát azoknak az erőknek, melyek a politika, egy ideológia, a pénz, a hatalom, vagy akár a vallás álarcában mutatkozva épp az irányíthatóságra, befolyásolhatóságra törekszenek.

Hogy a társadalmi realitást milyen korrupt és morálisan negatív elemek szövik át, Jung is csak későn – nyolcvanadik éve körül – látta be. A túlzott, kényszerű kiszolgáltatottságban, az alkalmazkodásban az egyén önmagát veszti. A konvencionális hazugságrendszerhez történő alkalmazkodás kényszerültsége a korunkban megnyilvánuló tömeges pszichológiai abnormitásokban mutatkozik. Az emberek többsége nem azzal él párkapcsolatban, akit valóban szeretni tudna, és sokaknak nem adatik meg, hogy azt a hivatást végezzék

amiben kiteljesedhetnek. A társadalmi élet, a civilizáció egy nagy vigaszt ígérő játszótér, ahol pótszerekkel, birtoktárgyakkal vigasztalódhatunk, illúziókat, szenvedélyeket gyártunk, gyártatnak velünk.

Minden előnyért, ami a szociális jelentéktelenségen és a gazdasági létminimumon túlmutat, nem munkájának fáradságát adja az ember, hiszen lassan abból megélni, amiért dolgozunk, legalábbis itt, Magyarországon nem is lehet, de moralitásának feloldásával kell drágán megfizetnie. Az emberek által elkövetett bűnök rombolásának mértéke követhetetlen. Az emberiség nagy részét élete teljes szakaszában végigkísérő léthazugságok növekvő mértéke az előbbi ténynél talán még súlyosabb. A sikerért, a *boldogulásért* folytatott hajszoltsággal, méltatlan párkapcsolatban vagy elmagányosodva, elhivatottság nélkül vállalt feladatokban nem lehetünk önmagunk. A lelki emelkedettséget nem ismerő ember a létet magától idegen, megváltoztathatatlan súlynak éli meg, amely azon nyomban rátelepszik és agyon nyomja, ha nem pörög egyfolytában, ha nem bizonyítja örökösen Valakiságát.

Az európai lélektan középpontjában nem a lélek áll, hanem az Én. Nem lélekismeretre, Én-ismeretre tanít. A lélek ebben az ismeretben az Én funkciójának zavaró ismeretlenje, mert a lélekről szóló ősi tudás elveszett. Az emberi-szellemi élet középpontjában nem az egyetemes lélek, hanem az individuális Én áll. Az ember, ahogy Heidegger mondja, nem is él többé, a lét elfeledettségének állapotában, egyfajta sajátságos életsóvár állapotban szomjúhozik. Minden, amiben részünk van, a valódinak szomorú szurrogátuma. Ez a világnak történő behódolás az emberi élet szakrális intimitásának elárulása, és minden valaha is létezett fensőbbséghez való hűség feladása: az élet primordiális természetének megtagadása. Aki tisztában van azzal, mi a világ, az elveszett Lélek-Édent keresve, valamiféle belső kényszerű ragaszkodással az élet primordiális természetéhez, az idillhez, már-már óvakodik attól, hogy azzal kapcsolatba lépjen. A lét határtalan érzékenysége a dolgok *rendjében* megtisztulni képtelen, mert a dolgok rendje a folyamatos hazugság. És nem elegendő, hogy az ember hazudik, folyamatosan be is kell bizonyítania, hogy igaza van. A közösség szempontjából az számít, aki alkalmazkodik, az élet akármilyen koszos, a javakat eléri. A többivel együtt van, ha rossz lelkiismerettel akár, vagy úgy, hogy a lelkiismeret mint a személyiséget kiegyensúlyozó lételem, énjében már nincs is jelen. Aki nem alkalmazkodik, a közösségből ki van zárva. Csuang-cerről mondják, hogy a miniszterséget visszautasította és semmiféle hivatalt nem fogadott el. Az egzisztenciális korrupció fenyegetettsége: a hitványság, gorombaság, tapintatlanság, indiszkréció és tolakodás, álnokság, és az árnyalatokban nehezen meghatározható aljasságok egy bizonyos fokon túl a tisztaságra még érzékeny személyiséget megingatják. Akik magát az életet (ahogy a hinduk mondják, a szakrális örömet, a mézet) féltik, elszenvedik az életet, mert tisztán látják, hogy az aranykort megérgezték. A harmónia, az idill létállapot. Indiában a lét szava szat. Annyit jelent, mint az, ami van. De annyit is, színültig telt önmagával. És annyit is, hogy fényes, egyszerű és ragyogó, és annyit is, mint igazság. A létben minden tiszta és valódi, és igaz. A lét mindazt, ami foltot ejthetne rajta, felszívja. Leginkább az élő vízhez hasonlítható, amely semmiféle szennyet nem fogad magába, mert azt a lehető legrövidebb idő

alatt feldolgozza, semlegesíti. A lét jellemzője források, hegyi patakok és tavak tulajdonsága: hogy minden szenny megtisztul benne.

Az utolsó pillanatig a harmóniát keresni, létfeladat. Máskülönben a lélek fejlődése megreked. Valódi tisztaság és igazi öröm híján, melyet a lelki emelkedettség teremt, az emberi élet elsilányul, az ember lényegét veszti. Lényege pedig abban nyilvánul meg, ahogyan az életben önmaga méltósága által a létet kinyilvánítja, elutasítva mindent, ami nem az ember és a világ rendjét emeli. Ezt a magatartást akarták realizálni a legelső keresztények, ez a magatartás az, amit a mahajána kér a boddhiszattvától. Ez, amit Csuang-ce nevezetes névtelenségnek mond, és amit Hamvas Béla annyiszor átgondol.

A hatalom-vagyon-hírnév a felnövekedett, létevesztett ego kétségbeesett extraverziója. A dicsőség épp az ezekről történő lemondással teljesedik ki: a mélyen belülről és felülről érkező elismerés öröme által. A nevezetes névtelenségben istengyermekségünk létét teljesítjük be. A létezés hiteles szövete: az egyetlen és végleges és tényleges valóság, a minden változáson túl lévő állandóság. Az emberi nagyság nem a tehetségben, az intelligenciában és a teljesítményben, hanem az egzisztenciáját vesztett személyiség katartikus megtisztulásában rejlik, ahogyan az a bukáson áthalad, a csődöt hazugság nélkül magára veszi, felad, visszavonul, leépít, ahogyan az alázatot gyakorolja. A becsvágy a kétségbeesés egy neme. Annyi, mint nem elviselni tudni azt, hogy az ember erőtlen, nyomorult, és nem segít rajta Valakisága: tehetsége, tudása, műveltsége, intelligenciája, legfeljebb a felszínt tekintve, a történeti világban. A történet annyi, mint följegyezve lenni az emberiség emlékezetében. Csuang-ce dicsősége: följegyezve lenni az örök emlékezetben. Ez a nevezetes névtelenség. Az európai kultúra embere, a görögöktől kezdve a történetben akar halhatatlan lenni, a szufi, a tao, a zen, az őskeresztény, a khasszid a nevezetes névtelenségben.

Az Európában született eszmék köre évszázadokon keresztül növekedett. A művelt kultúrember tekintete a szellemi megnyilatkozások magasrendűségére irányult, csakhogy e tekintettel nem befelé emelte követelményeit, mert az eszméket megvalósítani, önmagára vonatkoztatni gyenge maradt. Miközben szellem, eszme, kultúra, tudomány, morál, vallás, filozófia emelkedettségéből történelmet írtak milliók és milliók sorsával, az ember maga éppoly gyatra maradt, mint volt. A történetben sok kiváló elme van följegyezve: művészek, tudósok, filozófusok, közéleti személyek, ám mint emberek, ugyanők realizálni mindazt a kiválóságot nem tudták. Amit az európai gondolkodás magas szellemisége, idealitásában mindvégig fenntartott, megvalósulatlan maradt, de legalább arculata volt. Azzal a tudattal tették a dolgukat a világban, hogy a lét kifejeződjék benne. A modern emberben már csak a vágyakozás él ugyanerre, mert a tudományból megérteni a mítoszt, a misztikus intuíciót ész szerint felfogni, a metafizikát a külső tapasztalással értelmezni nem lehetséges.